

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Development of a 21st Century Social Studies Learning Management Model Using the Threefold Training (Tri-Sikkha) to Enhance Social Skills for Students in the Social Studies Teaching Program, Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

พระครูวุฒิธรรมสาร^{1*}, อานันท์ กรมน้อย², แสงอาทิตย์ ไทยมิตร³, พระณัฐวุฒิ พันทะลี⁴, ธนกร ชูสุขเสริม⁵

^{1,2,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ขอนแก่น, ประเทศไทย

Phrakhu Wuddhidhammasara¹, Anan Komnoi², Saeng-a-thit Thaimit³, PhraNatthawut Phanthali⁴, Thanakorn Choosukhserm⁵
^{1,2,3,4,5} Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Khon Kaen, Thailand

✉ : * surawutsung@gmail.com
(*Author Corresponding Email)

Received: 26 August 2025; Revised: 05 September 2025; Accepted: 17 March 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ 4) ประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 132 รูป/คน และ 2. นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น จำนวน 39 รูป/คน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และใช้การวิจัยเชิงทดลอง (one group pretest-posttest design) โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบ แบบทดสอบวัดทักษะทางสังคม และแบบสอบถามความพึงพอใจ เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.46, (S.D.) = 0.58 มีระดับของสภาพปัจจุบันและความต้องการที่ระดับมาก 2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต

อีสาน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) การวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก (\bar{X}) = 4.30, (S.D.) = 0.60 3. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบวัดทักษะทางสังคมของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X}) = 4.63, (S.D.) = 0.57 4. ประเมินผลเพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X}) = 4.60, (S.D.) = 0.33

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา; หลักไตรสิกขา; ทักษะทางสังคม

Abstract

This research aims to: 1) study the current state and needs of learning management; 2) develop a learning management model; 3) implement the learning management model; and 4) evaluate and improve the model. The study focuses on a 21st-century social studies learning management model that applies the Trisikkha (Threefold Training) principles to enhance social skills for students in the Social Studies Education program at Mahamakut Buddhist University, Isan Campus. The target population included 1) 132 undergraduate students in the Social Studies Education program and 2) 39 undergraduate students enrolled in the Introduction to Sociology and Anthropology course. The research utilized a Research and Development (R&D) approach, with an experimental one-group pretest-posttest design. The research instruments were: a learning management model, a user manual, a social skills test, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, t-test, and content analysis. The research findings revealed the following: 1. The current state and needs of learning management to enhance social skills among students in the Social Studies Education program showed a high level of agreement, with a mean of (\bar{x}) = 4.46 (S.D.) = 0.58. 2. The developed 21st-century social studies learning management model, based on Trisikkha principles, consists of five components: 1) principles of the model, 2) objectives, 3) content, 4) learning process, and 5) measurement and evaluation. The overall quality of the model, verified by experts, was at a high level of consistency, with a mean of (\bar{x}) = 4.30 (S.D.) = 0.60. 3. The implementation of the model showed that the students' average social skills test scores were significantly higher after the intervention than before, at a statistical significance level of .05. The students' overall satisfaction with the model was at the highest level, with a mean of (\bar{x}) = 4.63 (S.D.) = 0.57. 4. The evaluation and improvement of the learning management model, based on expert opinions, showed the overall evaluation was at the highest level, with a mean of (\bar{x}) = 4.60 (S.D.) = 0.33.

Keyword: Development of Social Studies Learning Management Model; Trisikkha Principles; Social Skills

1. บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งพัฒนา “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” หรือที่รู้จักกันในชื่อ 4Cs ได้แก่ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน

และความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ซึ่งประเด็นนี้นับเป็นเรื่องสำคัญที่ครูจำเป็นต้องพิจารณา ศึกษา และพัฒนาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเตรียมรับมือกับความท้าทายและความต้องการของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการเลือกใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้และมุมมองเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้การศึกษาเอกสาร (literature study) ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์อ้างอิงที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ลักษณะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการเรียนรู้เชิงบูรณาการ การเรียนรู้องค์รวม การเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์ การเรียนรู้เชิงบริบท การเรียนรู้เชิงบูรณาการตามหัวข้อ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การเรียนรู้แบบร่วมมือ และการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ขณะที่รูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Learning) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การเรียนรู้แบบร่วมสร้าง (Collaborative Learning) การเรียนรู้เชิงบริบท (Contextual Learning) การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) และการเรียนรู้แบบใช้โครงการเป็นฐาน (Project-Based Learning) (Wulandari, 2021)

ทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่ทำให้บุคคลมีความสามารถทางสังคม (social competence) กล่าวคือสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ต้องการต่อผู้อื่นได้ ซึ่งผลลัพธ์เหล่านี้มักเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจส่วนบุคคล เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ การฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือการกระตุ้นให้ผู้อื่นขยันทำงานมากขึ้น (Riggio, 1986) งานส่วนใหญ่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สำหรับครู ผู้จัดการ พนักงานขาย และอาชีพอื่น ๆ สิ่งนี้ถือเป็นภารกิจหลัก ผู้จัดการที่ขาดทักษะทางสังคมมักก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในระดับสูงและส่งผลให้เกิดการขาดงานและการลาออกของผู้ใต้บังคับบัญชา (Argyle, 1994)

การพัฒนาตนการพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมี การศึกษาที่เรียกว่าสิกขาคือ ต้องศึกษาต้องเรียนรู้ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไขปรับปรุงตนเอง อยู่เสมอตั้งนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกายสังคม และสติปัญญาเพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กรเป็นประชาชนที่ดีของสังคมทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกนึก คิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภสูญเสียมียศเสื่อมยศดีเตยนสรเสริญ สุขและทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8 (พระพรหมคุณา ภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2548) ดังนั้นการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ถือเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้สอนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของนักศึกษาที่มีต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงทำการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาม

กฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน เพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับนักศึกษา โดยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทาง ในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมให้แก่ นักศึกษาในสาขาวิชาอื่นหรือในระดับอุดมศึกษาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

2.3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

2.4 เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรเป้าหมายที่ศึกษา คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 132 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยการตรวจหาความสอดคล้องเชิงเนื้อหา IOC พบว่ามีค่าความสอดคล้องที่ระดับ 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ ร้อยละ (%) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยได้แบ่งขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) และการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ

ในขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากรเป้าหมายที่ศึกษา คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 132 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดคการตรวจหาความสอดคล้องเชิงเนื้อหา IOC พบว่ามีค่าความสอดคล้องที่ระดับ 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ 0.89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ ร้อยละ (%) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัจจุบันและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D1) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม/ความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของคู่มือ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคือแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อประเมินความสอดคล้องประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักการ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ด้านเนื้อหา 4) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) ด้านการวัดและการประเมินผล และสรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (One-Group Pretest-Posttest Design) กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่เรียนในระดับชั้นปีที่ 3 จำนวน 39 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1.คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2.แบบวัดทักษะทางสังคม 3.แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-tent Dependent

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 รูป/คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและประเมินผล จำนวน 3 รูป/คน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษาและจริยธรรม จำนวน 3 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคือ แบบประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยทำการประเมินใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเหมาะสมของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ และ 4) สาระการเรียนรู้ความถูกต้องของรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1 สภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน นักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 76 คน คิดเป็นร้อยละ 57.58 โดยมีสถานภาพเป็นคุณครูที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 109 คิดเป็นร้อยละ 82.85 และสถานภาพที่เป็นบรรพชิตจำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 17.42 มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 132 คิดเป็นร้อยละ 100.00 พบว่าสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) = 4.46, (S.D.) = 0.58 นักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษามีสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ในระดับมาก

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานระยะที่ ๑ มาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน เพื่อให้ได้ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) การวัดและประเมินผล โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

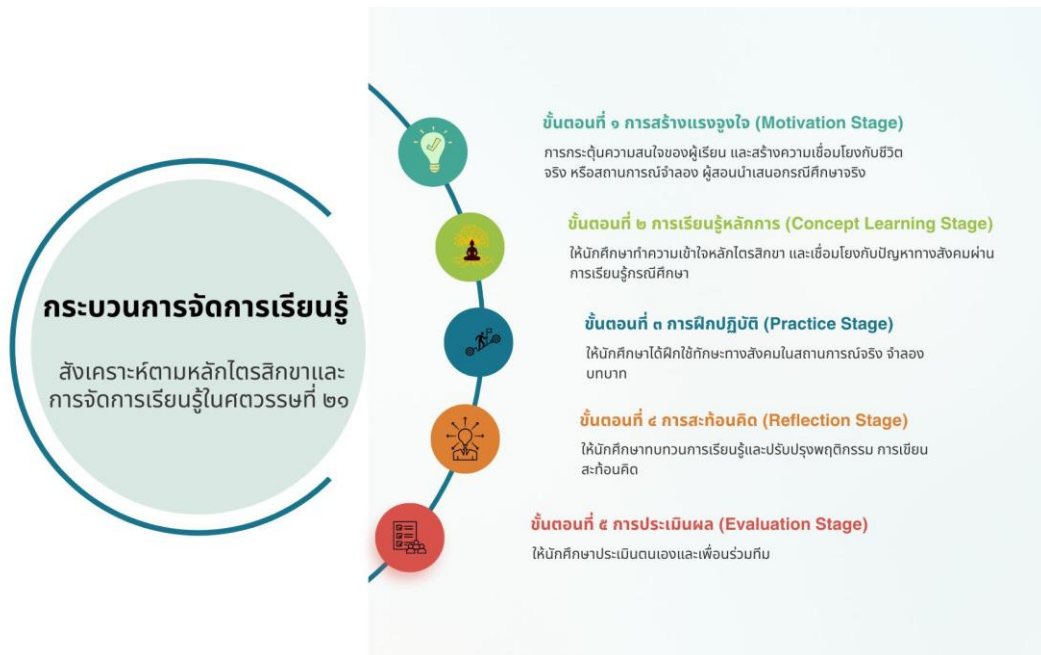
ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแรงจูงใจ (Motivation Stage) คือ การกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และสร้างความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง หรือสถานการณ์จำลอง ผู้สอนนำเสนอกรณีศึกษาจริง เช่น ความขัดแย้งในชุมชน หรือปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น และให้นักศึกษาร่วมวิเคราะห์ การตั้งคำถามเชิงปัญหา (Problem Posing) ให้นักศึกษาคิดว่า "ทำไมความสามัคคีในทีมจึงสำคัญ?", "ทำไมเราต้องเข้าใจผู้อื่นก่อนตัดสินใจ?"

ขั้นตอนที่ 2 การเรียนรู้หลักการ (Concept Learning Stage) ให้นักศึกษาทำความเข้าใจหลักไตรสิกขา และเชื่อมโยงกับปัญหาทางสังคมผ่านการเรียนรู้กรณีศึกษา (Case Study Learning) ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มศึกษากรณีจริง เช่น การใช้สื่อโซเชียลอย่างมีจริยธรรม การบรรยายแบบโต้ตอบ (Interactive Lecture) ครูอธิบายหลักไตรสิกขา และนักศึกษาวิเคราะห์กับปัญหาทางสังคม

ขั้นตอนที่ 3 การฝึกปฏิบัติ (Practice Stage) ให้นักศึกษาได้ฝึกใช้ทักษะทางสังคมในสถานการณ์จริงจำลองบทบาท (Role-Playing) ให้นักศึกษาแสดงบทบาท เช่น "ผู้นำกลุ่ม" หรือ "ผู้ประสานงานในทีม" การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning): นักศึกษาแบ่งกลุ่มทำโครงการเกี่ยวกับปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์เรื่องวินัยจราจร หรือการพัฒนาแผนแก้ไขปัญหามุขมขุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนคิด (Reflection Stage) ให้นักศึกษาทบทวนการเรียนรู้และปรับปรุงพฤติกรรม การเขียนสะท้อนคิด (Reflective Journal) ให้นักศึกษาสะท้อนว่าพวกเขารู้สึกอย่างไรกับบทบาท

ของตนเอง การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion): ให้นักศึกษาพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้และวิธีการนำไปใช้
 ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (Evaluation Stage) การวัดผลสัมฤทธิ์และทักษะที่นักศึกษาได้รับ
 รวบรวมผลงานและสะท้อนความก้าวหน้าของตนเอง Peer & Self-Assessment: ให้นักศึกษาประเมินตนเอง
 และเพื่อนร่วมทีม

รูปภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาในการเรียนรู้รายวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้นก่อนเรียน และหลังเรียน ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ปรากฏดัง

ตารางที่ 1 ผลการเรียนรู้รายวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น

ผลการสอบ	N	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	df	t	Sig
ก่อนเรียน	39	40	15.58	2.03	39	22.140	.000
หลังเรียน	40	40	31.58	3.91			

ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

พบว่า คะแนนการเรียนรู้รายวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น หลังเรียน (\bar{X} = 31.58, S.D. = 3.91) สูงกว่าก่อนเรียน (\bar{X} = 15.58, S.D. = 2.03) ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับ

นักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63, S.D. = 0.57$)

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 4 ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน หลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 รูป/คน โดยผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60, S.D. = 0.33$)

5. อภิปรายผล

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1 จากสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมของนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่านักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษามีสภาพปัจจุบันและความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Trilling & Fadel (2009) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องมุ่งพัฒนาทักษะสำคัญ 4 ด้าน (4Cs) ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งทักษะทางสังคมถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทักษะเหล่านี้ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ที่ระบุว่าผู้เรียนในยุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมควบคู่กับความรู้เชิงวิชาการ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำงาน ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2548) ได้กล่าวถึงการพัฒนาตนการพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมี การศึกษาที่เรียกว่าสิกขาคือต้องศึกษาต้องเรียนรู้ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาท การฝึกฝนแก้ไขปรับปรุงตนเอง อยู่เสมอตั้งนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกายสังคม และสติปัญญาเพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์การเป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกรู้จัก คิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภสูญเสียมียศเสื่อมยศดีเตยยสรเสริญความสุขและความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8 ดังนั้น การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ถือเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาม

กฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3) เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5) การวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมมีระดับความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก (\bar{x}) = 4.30, (S.D.) = 0.60 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทการเรียนการสอนที่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวได้รับการประเมินในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, Weil, & Calhoun (2015) ที่ระบุว่า โมเดลการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการ และการประเมินผล ซึ่งทั้งหมดนี้มีอยู่ครบถ้วนในรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นอกจากนี้ การที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องว่ารูปแบบมีคุณภาพสูง ยังสะท้อนถึงการออกแบบที่สอดคล้องกับ ความต้องการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะทางสังคม (Trilling & Fadel, 2009) การบูรณาการ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้ากับการจัดการเรียนรู้ ถือเป็นจุดเด่นสำคัญ เพราะเป็นการเสริมสร้างทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต, 2548) ที่อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ และสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและทักษะทางสังคมได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Argyle (1967) ที่เห็นว่าทักษะทางสังคมมีความสำคัญต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกฝนในกระบวนการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน ดังนั้น ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 2 จึงชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไม่เพียงแต่มีคุณภาพในเชิงโครงสร้างตามการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ แต่ยังมี ความสอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาและหลักพุทธธรรม ซึ่งช่วยเสริมให้การพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีความเป็นไปได้และมีความยั่งยืนในทางปฏิบัติ

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 3 ผลคะแนนการเรียนรู้อย่างวิชาวาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น หลังเรียน (\bar{X} = 31.58, S.D. = 3.91) สูงกว่าก่อนเรียน (\bar{X} = 15.58, SD. = 2.03) ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างทักษะทางสังคมของนักศึกษาได้จริงซึ่งสอดคล้องกับงานของ Riggio (1986) ที่ชี้ว่าทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกฝนและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีโครงสร้างชัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Argyle (1994) ที่อธิบายว่าการขาดทักษะทางสังคมส่งผลให้เกิดปัญหาในการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง การทำงานกลุ่ม และการสะท้อนคิดในรูปแบบนี้ จึงช่วยให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Trilling และ Fadel (2009) ที่เห็นว่าทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของทักษะทางสังคม การที่นักศึกษามีคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นจึงสะท้อนว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้จริง ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ที่ระบุว่าผู้เรียนยุคใหม่จำเป็นต้องมีทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมควบคู่กับความรู้เชิงวิชาการ เพื่อให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน อีกทั้ง

ประเด็นสำคัญคือ การบูรณาการหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2548) ที่อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ การนำหลักนี้เข้าสู่อการจัดการเรียนรู้จึงช่วยสร้างสมดุลระหว่างคุณธรรมกับความรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลของความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$, S.D. = 0.57) แสดงว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และวิธีการประเมินผล ผลนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ Wulandari (2021) ที่ศึกษาลักษณะและรูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ (active learning) และการทำงานร่วมกันในรูปแบบโครงการ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในครั้งนี้

ผลการวิจัยขั้นตอนที่ 4 ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน หลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 รูป/คน โดยผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อการทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้หลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D.= 0.33) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมและคุณภาพสูง ทั้งด้านหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการ และการประเมินผล นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562) ที่ชี้ว่า ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมควบคู่กับการเรียนรู้เชิงวิชาการ การที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพในระดับสูงจึงยืนยันได้ว่าโมเดลที่สร้างขึ้นสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาไทยในปัจจุบัน อีกทั้งผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ (2557) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการบูรณาการคุณธรรมเข้ากับการเรียนการสอนจะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณลักษณะพึงประสงค์ ซึ่งตรงกับรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานการพัฒนา อีกทั้งการที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่ารูปแบบนี้เหมาะสมในระดับมากที่สุด ยังสอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2561) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนรู้ในยุคใหม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่เป็นระบบ ชัดเจน และสามารถวัดประเมินผลได้จริง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษาที่หลากหลาย

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ส่งเสริมและบูรณาการหลักไตรสิกขาในการเรียนการสอนในหลักสูตรโดยเน้นการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับความรู้เชิงวิชาการ เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและอาชีพในอนาคต

6.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยครั้งนี้ใช้การทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งยังมีข้อจำกัดด้านการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรใช้รูปแบบการทดลองที่มีกลุ่มควบคุม (Control Group) หรือการทดลองแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์อย่างชัดเจนและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2557). *การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2561). *การเรียนรู้เชิงรุกในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- Argyle, M. (1967). *The psychology of interpersonal behavior*. Penguin Books.
- Argyle, M. (1994). *The psychology of interpersonal behavior* (5th ed.). Penguin Books.
- Riggio, R. E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3), 649–660. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.3.649>
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Jossey-Bass.
- Joyce, B., Weil, M., & Calhoun, E. (2015). *Models of teaching* (9th ed.). Pearson.
- Wulandari, R. (2021). Characteristics and learning models of the 21st century. *SHEs: Conference Series*, 4(3), 8–16.